

§ 27. Ú m r t í .

1. Statisticky jsou pozoruhodny tyto momenty :

1.) Úmrtnost mužských osob je celkem větší nežli ženských, a to s málo výjimkami ve všech stupních věkových (u chlapců větší sklonnost k nemocem, v mužném věku služba vojenská, namáhavá a nebezpečná povolání, větší náklonnost k výstřednostem, zvl. k alkoholismu; naopak u žen porody).

2.) Co do věku největší úmrtnost vykazují děti, ačci rozdílnou v jednotlivých letech, v různých zemích i vrstvách obyvatelstva a zvlášť ostře osvětlující hospodářsko-sociální poměry dotyčné země. Nejvíce dětí umírá v prvním roce věku, v pozdějších letech, a zvl. od 5. roku úmrtnost dětská silně zmenšuje, od 10. do 15. roku je úmrtnost vůbec nejmenší. Odtud úmrtnosti ustavičně přibývá, z počátku velmi zvolna, od 40. roku však vždy rapidně a vždy rychleji.

3.) Také na úmrtnost obyvatelstva působí poměry hospodářské a kulturní, zejm.

a) hmotný nedostatek a drahota životních potřeb (nedostatečná výživa, oblek i byt, zejm. otop; menší péče o nemocné, děti a starce, o čistotu a hygienu). Třídy lépe postavené a zdělanější mají zejm. daleko menší úmrtnost dětskou a dosahují zpravidla vůbec vyššího věku než třídy chudší.

b) Přesnému statistickému vystižení vlivu povolání na úmrtnost působí obtíže jednak okolnost, že jednotlivé stavy

přijímají své příslušníky ve velmi různém věku (právníci, lékaři, kněží v 24.-30. roce, bankovní, obchodní a pod.úředníci v 18. a 19. roce, kdežto obuvníci, krejčí a j. řemeslníci se čítají k tomuto povolání již od 14. a 15. roku věku),

jednak okolnost, že u mnohých liberálních povolání již dlouhá, nesnadná i nákladná předchozí příprava odstraňuje značné procento slabších individuí,

konečně že již sám počáteční výběr individuí pro četná povolání se děje se zřetelem k fyzické způsobilosti uchazečů (na kovářství, zámečnictví, strojnictví, řeznictví a pod. se berou jen silnější chlapci, kdežto slabší zbývají na krejčovství, obuvnictví, pekařství, knihařství, holičství a pod.).

c) Otázka, jaký vliv na úmrtnost dlužno přisouditi životu městskému či venkovskému a jak po této stránce jest nazírati na novodobé hromadění se obyvatelstva v městech, bývala sotřeji formulována v otázku, pokud se města dovedou populačně udržeti sama či pokud jsou co do svého udržení a vzrůstu odkázána na přistěhovalectví z venkova. Až do 19. stol. byl skutečně počet zemřelých v městech větší nežli počet narozených zvl. následkem epidemií, které řádily v městech daleko častěji a zhubněji, od té doby však se úmrtní poměry v městech neobyčejně zlepšily, poměrně více nežli na venkově (vodovody, kanalisace, desinfekce, zdravotní dozor, zlepšení příbytků a stravy, zvýšení blahobytu). Pouliční dráhy, které dopouštějí jakousi decentralisaci bytů přísné stavební řády a nájemní před-

pisy (zákaz bytů podzemních a pod.), někde i bytová inspekce, zlepšení výživy, zkrácení pracovní doby a rozšiřování nedělního klídu, úbytek alkoholismu a zejm. rozumná péče o děti mohou rozdíl úmrtnosti mezi městem a venkovem ještě více vyrovnati. Otázka populačního udržení se měst pozbyla tudíž v novější době valně časovosti.

4.) Dle zkušenosti se úmrtnost evropského obyvatelstva asi od let 1840. skoro všude zmenšuje, je vůbec menší, než byla kdykoli ve středním i novém věku až do polou stol. 19. a klesá v zemích evropských a některých zámořských (zejm. v Australii) dosud zpravidla ještě více než čísllice porodů. Příčinami jsou

a) především úbytek porodů, protože dětský věk je úmrtností nejvíce ohrožen a při menším počtu porodů je i menší jak úmrtnost kojenců a dětí do 5 let, tak úmrtnost šestinedělek, dále

b) zdravotnické pokroky, zvl. preventivní opatření při epidemiích, které v dřívějších dobách obyvatelstvo často decimovaly a po staletí na téměř stejné nízké čísllici udržovaly (z nemocí působí nejzhoubněji tuberkulosa, již umíralo v Rakousku skoro třikrát tolik lidí co v Itálii a víc než dvakrát tolik co v Anglii; ostatní nakažlivé nemoci jsou sice nyní častější, ale působí daleko mírněji a jejich šíření se účinně zamezuje);

c) zlepšení v hospodářském stavu nižších tříd, zvl. lékařská ochrana a pojišťování (odtud je úbytek úmrtnosti v

městech větší než na venkově).

Zvláště silně se v kulturních zemích zmenšila úmrtnost dětská.

II. Úmrtnost dětská.

V Rakousku r. 1900 zemřelo

osob vůbec	658.680
z toho dětí do 5 let	305.846 = 46.4 %
osob nad 5 let věku	352.834 = 53.6 %.

V půlstoletí 1844 - 1893 zemřelo z každého 100 živých novorozenců hned v prvním roce života

v Rakousku	24.91	v Itálii	19.04
(z toho hned v 1. měsíci)	10.96	Francii	<u>16.71</u>
a v 1. čtvrtletí celkem	15.47)	Anglii a Wal.	14.64
v Prusku	29.79	Rusku	<u>26.79</u>
v Bavorsku	27.90.		

Podle pohlaví zemřelo v prvém roce života ze 100 živých novorozenců

	chlapců	děvčat
v Německu	25.3	21.7
Francii	19.8	16.7
Itálii	21.3	19.3
Norsku	11.3	9.5.

Pokles úmrtnosti. Na 1000 obyv. připadalo ročně úmrtí (kromě dětí mrtvě zrozených) :

v průměru let	Rakousko	Německo	Francie	V.Britanie a Irsko	Italie	Rusko
1841-1850	33.3	26.8	23.2	----	---	---
1851-1860	30.8	26.4	23.7	----	---	---
1861-1870	30.6	26.9	23.6	21.6	31.0	37.5
1871-1880	34.6	27.1	23.7	20.9	29.8	35.8
1881-1890	29.5	25.1	22.1	19.0	27.3	34.5
1891-1900	26.7	22.1	21.5	18.3	24.3	34.2
1901-1905	24.1	19.1	19.6	16.2	22.0	31.5
1906-1910	22.6	17.2	19.5	14.6	21.0	---
roku 1912	22.0	15.6	17.5	14.2	---	29.8

Na 10.000 obyvatelů připadalo 1900

	porodů (bez mrtvě naroz.)	úmrť	sňatků	přírůstku obyvat.	
Belgie	285	186	82	112	
Dánsko	298	170	76	115	90/01
Rakousko	370	252	82	91	90/00
Uhry	394	270	89	95	" "
Bosna	338	265	7	163	85/95
Německo	356	221	85	158	95/00
Francie	<u>214 min.</u>	221	77	<u>min. 23</u>	96/01
V.Brit.s Irs.	283	185	76	98	91/01
Italie	329	236	72	66	81/01
Rusko	<u>487 max.</u>	<u>324 max.</u>	91	122	85/97
Spoj. Státy	362	223	86	<u>max. 197</u>	90/00
védsko	261	175	<u>62 min.</u>	71	" "

Norsko	309	169	72	121	90/00
Nizozemí	315	178	76	123	89/99
Řecko	288	<u>139</u> min.	88	152	89/96
Srbsko	421	233	<u>125</u> max.	151	95/00.

§ 28. Přirozená měna obyvatelstva

(porodové přebytky).

I. Přirozená měna obyvatelstva, výsledek to vzájemného poměru mezi počtem porodů a úmrtí v určitém období časovém, ukazuje v dnešním světě kulturním všude (v některých létech s jedinou výjimkou Francie) tendenci, nejen úbytek zemědělných novými porody plně nahraditi, nýbrž i počet obyvatelstva přebytkem novorozenců nad úmrtím rozmnožiti.

Tento porodový přebytek byl u národů evropské kultury přes klesání čísllice porodové následkem současného dosud ještě silnějšího poklesu čísllice úmrtnosti až do počátku 20. století daleko větší nežli ještě v polou stol. 19. podobně též v Indii a v Japonsku.

Výsledkem jest dříve neslýchaný vzrůst obyvatelstva národů kulturních, kdežto národy neevropské nedoznaly v 19. stol. přírostku žádného nebo jen nepatrného.

Roční přírost evropského obyvatelstva činil průměrně

1801-1810	7 ‰	1850-1860	5.8 ‰	1890-1900	9.0 ‰
1811-1820	6 ‰	1870-1880	7.7 ‰	1900-1910	11.8 ‰
1830-1840	9.4 ‰	1880-1890	8.3 ‰		